

॥ केनेत्राय ॥ भयार्तो भयगात्रे स्वरहरो विनियोजनं ॥ ६ ॥ त्राहि मां देव दुःप्रे ह्यशत्रूणां भयवर्द्धन ॥
॥ स्वद्वन्द्वै रवः प्राच्या माग्नेयांश्चिखिलोचनः ॥ ७ ॥ भूतेशो दक्षिणो भागे नैऋत्यां भीमदर्शनः ॥ भुव
आवृषकेतुश्च वायव्यांशं करोवतु ॥ ८ ॥ दिग्वासा वतु सोम्यां च ऐशान्यां मदनांतकः ॥ वामदेवोर्द्धमार
हे रथः पातु त्रिलोचनः ॥ ९ ॥ त्रिपुरारिः पुरः पातु कपर्दी पातु पृष्ठतः ॥ ईश्वरो दक्षिणो पातु वामे कालि
पतिः सदा ॥ १० ॥ माहेश्वरश्चैवाभागे भाले वतु सदाशिवः ॥ विश्वेश्वरो भ्रुवोर्म्यश्च त्रिनेत्रो नेत्रयोर्द्ध
ये ॥ ११ ॥ पिशाकीनाशिकां पातु कर्णयोर्गिरिजापतिः ॥ उग्रः कपोतो मेरुस्थे न्मुखं पंचमुखो वतु
॥ १२ ॥ जिह्वायां ध्वजं सीदन्ता नरुतु मृत्युजित् ॥ नीलकण्ठः सदा कण्ठे पृष्ठे कामा गनाशनः ॥ १३
॥ त्रिपुरारिः स्कंधदेशे बाहू द्वेष्टि दंशे परः ॥ हस्तिवर्मधरो हस्तमीशः पातु नखां गुलीं ॥ १४ ॥ हृदयं
पातु गोरीशो मृतः पातु हरं मम ॥ कटिं भूतपतिः पातु गुदं गंगाधरः सदा ॥ १५ ॥ लिंगेशः पातु मेढ्र

मेनाभिमेप्रमथाधिपः॥ जंघोरुवरणाभीमः सर्वगिकेयवप्रियः॥ १६॥ त्रपंरसं वगंधं वशदं स्पृशं च यो
गवित्॥ रक्तमज्जावशांसां सशुक्रं सुरगराद्वितः॥ १७॥ प्राणापानसमानांश्चोदानव्यानौ च धूर्जटिः॥ रक्षा
हीनं च यत्स्थानं वर्जितं कवेन तु॥ १८॥ तत्सर्वं रक्षते देव व्याधिदुःखं चरादिषु॥ कर्मकार्यमिदं प्रा
ज्ञेही पंप्रज्वाल्य सपिषा॥ १९॥ नैवेद्यं हि त्रिनेत्राय धारयेद्दक्षिणे दिशि॥ त्वरव्याधिपरितो तं तथा न्य
व्याधिसंयुतं॥ २०॥ कुशैः समार्यैः समार्यैः क्षिपेद्दीपश्चिखादिषु॥ ऐकाहिकं द्वाहिकं वा वातुर्थिकं त्रिती
यकं॥ २१॥ वातपित्तसमुद्भूतं सन्निपातोद्भवं पुनः॥ अन्यदुःखं दुराध्वं कर्मवैवाभिवारिकं॥ २२॥ ध्वा
तुल्यं कफपित्तस्थं विषमं काशसंभवं॥ भूताभिषंगसंसर्गात्संस्थितं च यथास्थितं॥ २३॥ शिवाज्ञांघोर
रूपं सर्ववृत्तं वसंस्मर॥ इमं देहं मनुष्यस्य त्वागच्छ महाज्वरः॥ २४॥ कृत्वा च कवचं दिव्यं सर्वज्व
रनिवारणं॥ न तु वाति ज्वरो व्याधिसंघातश्च हो नरं॥ २५॥ त्वाविस्फोटको घोरो शिरोरुः कवचा

तद्व्यावृत्तिष्ठतिनेदिनी ॥ अथ योगा मुखा द्वं वल्लहके पिये
गरये हृष्टे पलाशपि यदुत्तमाः ॥ सावयवं परित्यज्यं हीरं हीरो नमेव
न प्रसर्वे सिद्धयं वल्लहके सदा नरः ॥ अनेन भवे संज्ञे सर्वयोगाभि मंत्रितं
॥ अस्य मंत्रः ॥ ॐ ह्रीं अमृतिं कुरु अमृतमानि न्ये नमः ॥ ॥ इति श्वेतपलाशकल्प
॥ अथ विल्वकल्पः ॥ ॥ विल्ववीजोत्थितं तैलं निष्क्रमात्रं सदा पिवेत् ॥ उदरे जायते वह्निः प्रीवे
हीरं पुनः पुनः ॥ ३२ ॥ एवं तद्दिनं पीत्वा भवे आति स्मरो नरः ॥ अहं शुति धरः सादा च
तुर्थे विस्मृतं स्मरेत् ॥ ३३ ॥ सारश्च तं च पंचाहे षष्ठे व्योम्नि चरेत् प्रिये ॥ पिवेत् सप्त दिनं यस्तु शि
वतुल्यो भवेन्नरः ॥ ३४ ॥ जीवे द्वर्षे शतं सा ई सदा से व्योमरो नरः ॥ इति विल्वकल्पः ॥
अथ शाल्मलीकल्पः ॥ ॥ नैरव उवाच ॥ ॥ शाल्मलीकल्पं प्रवक्ष्यामि येन सिद्धं तिसाधकाः

कल्प
३

श्वेतारक्ता तथा पीता कृष्णा चैव चतुर्विधः ॥ ३५ ॥ श्वेतपुष्पेतथा वना रक्तश्चैव तु हस्त्रियाः ॥ पीता
वैष्णवा तथा ख्याता कृष्णा शूद्रप्रकीर्तिताः ॥ ३६ ॥ चतुर्वर्त्तनवेदे विसर्गसत्त्वानुकारिणः ॥ श्वेता पीता च
कृष्णा च रक्ता सर्वत्र दृश्यते ॥ ३७ ॥ श्रीशैलेन्दुं च दिव्यं च माहेन्दुं च विशेषतः ॥ ३८ ॥ श्वेतकं स्वदेशे च
अटव्या निरतः शुचिः ॥ ३९ ॥ तस्य स्थाने न वेदे वि कृष्णा च दिव्यरूपिणि ॥ तस्य न ह्यस्य मात्रेण अ
दृश्यो जायते नरः ॥ ४० ॥ त्रसंति च यशश्चैव विचरंति महीतले ॥ नाशनं सर्वरोगाणां सध्वंशन
मलोत्रां ॥ ४१ ॥ कल्पमायु मन्त्रे तस्य दिदं पश्यति मेदिनी ॥ ॥ श्वेता च कथिता देवि येन सिद्धं
॥ ४२ ॥ श्वेतपुष्परसं गृह्य सतकं मर्दयेत्पिप्पे ॥ हीरं माहिषसंयुक्तं तत्र वंशनिवेद
पूरात्रेण तारं दिवं महोत्कटं ॥ ॥ गंधकं तालकश्चैव श्वेता र्क्ते चैव वटं वारं
पत्रं पत्रं च लपयेत् ॥ श्वेतपेषु धूयेत्तनुं शुद्धं मूलाश्च कारयेत् ॥

राम
३

॥४४॥ आ वर्ते जायते हि प्रतारं शुद्धं मनोहरं ॥ ॥ शाल्मली पीतपुष्पायातस्य सारवरा न्यहं ॥४५॥
पुष्पस्य रससंगं ह्यगंधकं मर्दयेद्बुधः ॥ तेन कल्केन देवेशि तारपत्राणि लेपयेत् ॥४६॥ अ
र्कपत्रेषु निर्मीतं पुटमेकं तु दापयेत् ॥ यथाकात्संजयते सत्यं कांचनं सुमनोहरं ॥४७॥
॥ ॥ सुतकं गंधकं चैव वदरं च मनःशिला ॥ समभागसंयुक्तं पीतायारसमाहितं ॥४८॥
तेन कल्केन देवेशि तारपत्राणि लेपयेत् ॥ ॥ कुर्याद्देवतां याति पुटमेकेन पात्रेति ॥४९॥ ॥
पीतायारसमादाय मर्दयेन्मधुना सह ॥ मांसे केन प्रयोगे ॥ जायते कनकप्रभः ॥५०॥ व
लिपलितनिर्मुक्तं जीविद्वर्षसहस्रकं ॥ ॥ रक्तशाल्मलि वृक्षस्य गुणात्वं हि मृगप
त्रे ॥५१॥ शाल्मली पुष्पमादाय शुष्कचूर्णेन कारयेत् ॥ शालीतंडुलसंयुक्तं द्वितीयेन
पिषयेत् ॥५२॥ अथ तेन सह पक्वे च सप्तवारं च मर्दयेत् ॥ मांसैकप्रयोगेण शुक्लवर्द्धि

कल्प
४

वेन्नरः॥५३॥स्त्रीयोरमति सहस्राणि कामदेवो द्वितीयकः॥वेगेनतुरगो देवि वलेनकुंजरो
पमः॥५४॥महासत्वं भवेत्तस्य जीर्णो ह्रीरभोजनं॥वलिपलितहीनः स्याद्दृष्टिर्व्यधि
विमुञ्चिता॥५५॥सततं सेवितं येन तस्य मृत्युर्न जायते॥एतत्सुलभं कल्पं सत्यं वदाम्य
हं॥५६॥॥शाल्मलीविद्यमानेन मोहं भवति मानवाः॥शाल्मलीमूलमादाय ह्रीरमध्यमि
धाययेत्॥५७॥सक्ताय च पलां देवि मर्त्ये वापि वेन्नरः॥मूर्खो भवति सामान्यं पञ्चा
ह्रीरं पि वेन्नरः॥५८॥स प्राहे जीर्णं ते तस्य दन्तं केशं न खानि च॥दिव्यदेहो नरो भूत्वा खे
चरो जायते ध्रुवं॥५९॥वलेन दशना गच्छ द्वेषं वर्षा कृतिर्ब्रूवेत्॥जीवेद्वर्षं सहस्राणि स
त्यमेव न संशयः॥६०॥तस्य मुत्र पुरीषेण शुभं भवति कांचनं॥अनेदः सर्वलोकां क
ल्पमायु भवेन्नरः॥६१॥॥शाल्मलीमूलमादाय शुष्कं सूतं नि कारयेत्॥यत्नेन स च

राम
४

मायुक्तं खलयेत्तं मुहुर्मुहुः ॥६२॥ भक्षितं मासमेकं तु वलिपलितवर्जितं ॥ दिव्यदेहो न
शे भूत्वा हि द्वं पश्यति मेदिनी ॥६३॥ ॥ अथातः पुष्पमादाय हीरामध्ये विनिःक्षिपेत् ॥ भ
क्षयेन्मासमेकं तु घृतेन मधुना सह ॥६४॥ पुष्टो भूत्वा स्वरूपेण किन्नरो जायते भ्रवं ॥ यो
जनं च शतं गत्वा पुनरागमनं बुधः ॥६५॥ जीवन् ब्रह्मणा साद्धं नात्र कार्यविचारणात् ॥ इ
ति शास्त्रमलीकृत्यै ॥ ॥ अथ मुंडिकल्पः ॥ ॥ शुक्लपदे तु पूसीयां पुष्पे वा श्रवणोपिका ॥ रेव
त्यमथ संपूज्य मुंडिपंचांगमुद्धरेत् ॥६६॥ क्षयाशुष्कं तु संचूर्सिततः कर्म्मणि योजयेत् ॥
कर्षमात्रं गत्वा हि रेः पित्वा मासं जरां जयेत् ॥६७॥ षणमासे वज्रदेहः स्यात्प्रयाति बहुयो
जनं ॥ छिद्रं पश्यति मेदिन्या वर्षं भुक्त्वा न संशयः ॥६८॥ ॥ अस्य मंत्रः ॥ ॥ ॐ नमो भगव
ते रुद्राय स्वाहा ॥ अनेन मंत्रेण भक्षयेत् ॥ ॥ घृतेन मधुना साद्धं भुक्तं निष्कद्वयं स

कल्प
५

दा॥ मासाद्देहस्य कामं च द्वितीये सुंदरस्तथा॥६२॥ तृतीये दिव्य दृष्टिश्च चतुर्थे पित्रां ज
येत्॥ पंचमेतु सहस्रायुः षण्मासे स्मर्यते त्रसा॥७०॥ नवमे भोगयेत्स्त्रीणां कतिचिन्मैरति
कृति॥ दशमे सर्वे शास्त्राः स्वेच्छा रूपित दंतके॥७१॥ भर्तृणां द्वादशे मासे रूद्रतुल्यो भवे
न्नरः॥ ॥ तच्चूर्त्तं कर्षमेकै कं पि वे नि त्यं शि वां वु न्नां॥७२॥ मास द्वयं जरां हंति वज्रकाया
भवेन्नरः॥ तच्चूर्त्तं वा कुचिवह्नि सम सर्पिष भं ग जा॥७३॥ विडाल पदमात्रं तु नित्यं पि
त्वा शि वा वु न्नां॥ षण्मासे नख दनाश्च केषास्तस्य पतंति च॥७४॥ छिद्रं पश्यति मेदिन्या जायते न
वयौवनं॥ इति सुदिकल्पं॥ ॥ सुतकं गंध कं लो हं वि षं चित्र क पत्र कं॥ विडंग द्वि पलं शुडं
सुत्राडं शुडं गंधकं॥७५॥ कंन्या रसेन संम द्ये दिन मे कं नि रंत रं॥ रू द्वा त दू च रे यं चे दि
ने कमारयेत्यु यात्॥७६॥ शृणु क्य मुस्तं रे ला प स्ती च केश रं वि जया॥ एतां नि सम भा गा नि शु
तंथा

राम
५

उं दुष्टिकमेव च ॥ ७१ ॥ तितिली बीजमात्रं तु प्रातः काले तु भ
 नं विषमज्जेरा ॥ ७२ ॥ नाना जीर्णं जलग्रहं शूलं पंडुमवानि
 ग्रहं ॥ ७३ ॥ अरुचि सुचिकंति च तथा पित्तविनाशकं
 शेष्वरः ॥ ७४ ॥ इति विजया गुटिका ॥ ॥ पार्श्वे तु वा च
 नं ॥ प्रपंचस्य रसं भूतं नि दाति मोष चं वर ॥ ७५ ॥ येन
 रं रोगहरं कल्पत दर्थं त्रिपुरांतकः ॥ ७६ ॥ पूर्वोत्पत्तौ सा
 देवानां मनुष्याणां हिते रतं ॥ ७७ ॥ ईश्वर उवाच ॥ ७८ ॥
 ॥ धनधान्यकरं देवि त्रिपुरारोग्यवर्द्धनं ॥ ७९ ॥
 शि ॥ श्रुतिनाशकरं चैव यथा वदुः शत्रुहृत् ॥ ८० ॥
 श्वल ॥ शुभं तोयं न दातव्यं भक्तमकुलतदुदरे

कल्प
६

कवद्वयेत् ॥ निगुरिडनामसंख्यातात्रैलोक्यसु
पापैः प्रमुच्यते ॥ निगुरिडमूलमुद्धृत्यशोभ
लं द्वादशसर्पिषः ॥ मधुश्चद्विपलं चैवमिष्टि
रोतेतुमासमात्रंतुस्थापयेत् ॥ ध्यान्यराशौतुमास
गुरुदेवं पूजयित्वा विधानतः ॥ पूजानष्टौकुमार
र्जननिर्माणाश्चित्रभक्तोद्दिनेषु भजे ॥ मां ज्ञाप्य देव
हायत्नेन गोपितं मासमेकंतु सर्वतः ॥ न तु मास
रां केशविनिर्मुक्तं सर्वं लेशमेव ॥ वर्जितं वलि
वृत्तिवाह्योरेतत्रिंशतकामिदं स्त्रियः ॥ सकामभोज
रिक्ताय मासमेकंतु वर्द्धितं भक्षयेन्न तु ॥ जीवेदायुष

पुनरन्य प्रयोगं तु पु. ६॥ मि सु रे श्वरि ॥ नि र्गुरोऽ मूल मा दा य मु त्रा मु त्रे रा यः पि वे त् ॥ १०॥
 न र व के श त था द न्ता स प्ता हे न प्र तं ति च ॥ द्वि स प्ता हे प्र योगे रा जा गते च पु न न्मे वा ॥ १०॥ त्रि
 स प्ता हे प्र वा स ष्च इ हं भ व तिल हे रा ॥ च र णं के श वि नि र्मु क्तं स र्वे लो क मे व च ॥ १०॥ वर्जितं
 व लि प लि तं स र्वे व्या धि वि वर्जितं ॥ भ व ति चा द यो रे त त्रिं श त क र्त्तु म् स्त्रि यः ॥ १०० ॥ स को म
 भो ज नं त स्य त त्रा ष्च स्तु न वा च्य ते ॥ द्वि ना गी म न मे कं तु वर्द्धि तं भ द ॥ १०१ ॥ जी वे दा यु
 ष्म मा नं च व र्षे न्न व श ता नि च ॥ ह रि तं व लि प ले तं च क चि च क यो र च ॥ १०२ ॥ ना ग्नि नो द ह्य
 ते त स्य ज ले चै व वि र त्स दा ॥ त स्य मु त्र पुरी षा भ्यां लो ह्या त्रे तु द ह्य तां ॥ १०३ ॥ त स्य हार प दा त
 यं लो हो भ व ति कां च नं ॥ जी वे द र्षे स ह स्ता रि न व यु वा स मे प मा ॥ १०४ ॥ अ या न्य च प्र व द्या
 मि ष्ट रा दे वि व रा नं ने ॥ नि र्गुरोऽ मूल मा दा य सि ते रा च यः पि वे त् ॥ १०५ ॥ द्वि स प्ता हे प्र योगे
 गे रा क ष्ट व्या धि वि न्तः ॥ १०६ ॥ अ या न्य च प्र योगं तु ष्ट रा म त्या रा व ल्ल भे ॥ नि र्गुरोऽ मूल

त्रि स प्ता हे प्र योगे रा व द्यो पित रु ता य ते ॥ च तुः स प्ता प्र योगे रा क्ति ता न्नु वि वि वर्जितः ॥ १०७ ॥

कल्प
७

समादायतकेतौ वतुयः पिबेत् ॥ १०८ ॥ परमासा न्यं प्रयोगेण ह्यारिकुष्ठनाशनं ॥ १०९ ॥ श्रोत्रकसमोद
ष्टिरं चकारेण दृश्यते ॥ ११० ॥ दूरदृष्टिमेवेतस्य पुनरेतो भवेन्नरः ॥ जीवेद्वर्षसहस्राणि सर्वदा
नवयौवनं ॥ १११ ॥ ॥ अथान्यत्र पुनर्वाहामिष्टाणुदेवि सुरेश्वरि ॥ निर्गुरिउमूलमादाय घृते
नैव स मं पिबेत् ॥ ११२ ॥ मासमात्रप्रयोगेण सर्वे रोगनिवारयेत् ॥ कुष्ठमष्टादशं हंति वलिप
लितेनाशनं ॥ ११३ ॥ जीवेद्वर्षशतत्रिंशत्सर्वदानवयौवनं ॥ ॥ अथान्यत्र पुनर्वाहामिष्टाणुत्वं
जगदीश्वरि ॥ ११४ ॥ निर्गुरिउमूलमादाय उक्षोदकेन यः पिबेत् ॥ ॥ मात्रप्रयोगेण किन्न
रैः सह गच्छते ॥ ११५ ॥ निर्गुरिउमूलमादाय गृहे तु स्यापयेद्वधुः ॥ ॥ न संति सर्वभूतानि ग्रह
पीडादिराहसा ॥ ११६ ॥ सूर्यवारनिशायांचकुरितिराहसस्तथा ॥ धूपयित्वा पलायंते सिंहव्या
घ्रवरामगाः ॥ ११७ ॥ ॥ अथान्यत्र पुनर्वाहामिष्टाणुतत्परमेश्वरि ॥ निर्गुरिउमूलमादाय शुष्क
सूर्यतुकारयेत् ॥ ११८ ॥ पलपंच गृहीत्वा तु घृतमष्टपलानि च ॥ मध्वाष्टकपलं चैव त्रिपलं

राम
७

कल्प
८

त्रिफलाषुचै॥ ११८॥ सहस्रपात्रेधारयेतस्य धूपयित्वा तु पूजयेत् ॥ नैवेद्या ब्राह्मणं चान्यं शौनिध्या
पयेत् ॥ ११९॥ मासैकं तु स्यापयित्वा भवेद्दमरसं निभं ॥ मासमात्रप्रयोगेण हेमकांतिकलेवरं
॥ १२०॥ दृष्टदेहो भवेत्तस्य बलिपलितवर्जितं ॥ कामार्थिप्रथमं पेसरमते स्त्रीसहस्रकं ॥ १२१॥
जीवेद्वर्षसहस्राणि वज्रकायो भवेन्नरः ॥ शतसिंहबलानि च मोहिता सर्वतो जनां ॥ १२२॥
॥ इति निर्गुण्डिकल्पं ॥ ॥ ब्राह्मिमुंडिवचा सुंठिनिर्गुण्डि शतपत्रिका ॥ संपुरात्रप्रयोगेण
वाग्देवीवचनं यथा ॥ १॥ गुडुच्यपामार्गविडंगं खिनीनिंबं वचा सुंठिश्च तावरिच ॥ घृतेन
लीढा प्रकरोति मानवात्रिभिर्दिनैः श्लोकसहस्रचारिणी ॥ ॥ इति श्रुतिचरौषधं ॥ ॥
शाके १६५१ समये माघशुक्लैकादश्यातिथौ रविवासरे मौरंगदेशे पानवानाग्रामे लिखितमि
दमौषधकल्पं श्रीवृत्तराजशर्मणो न ॥ ॥ यादृशं पुस्तकं दृष्ट्वा तादृशल्लिखितं स या मयदि
शुद्धमशुद्धं वा समदोषो न दीयते ॥ ॥ इति रसचक्रचूडामंशिग्रंथात्तत्रैषौषधकल्पं ॥ ॥

राम
८

१५६

रस संज्ञा चूडाभाषा